

ПРАВСЪДИЕ

ЗА ВСЕКИ

Знай правата си,
потърси компенсация

КОМПЕНСАЦИЯ ЗА ЖЕРТВИ НА ТРАФИК НА ХОРА

ЧЕСТО ЗАДАВАНИ ВЪПРОСИ ОТ ЮРИСТИ И
СПЕЦИАЛИСТИ, ОКАЗВАЩИ ПОДКРЕПА НА ЖЕРТВИТЕ

Компенсацията е

Правосъдие и обществено признание за причиненото страдание и понесените загуби от страна на жертвите.

Възможност за жертвите да се възстановят и да променят бъдещето си.

Угар по трафикантите, които ги лишава от придобитото от престъпната дейност и го предоставя на жертвите.

КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЕМ ЗА ТРАФИКА НА ХОРА?

Как да разберем дали става въпрос за престъплението трафик на хора?

Съгласно Протокола за предотвратяване, възпиране и наказване на трафика на хора, особено жени и деца към Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (Протокола от Палермо), по който България е страна, за трафик на хора говорим, когато са налице *едновременно* три елемента: **действия** (набиране, транспортиране, укриване, прехвърляне и др.), **средства** (принуда, заплаха, използване на сила, заблуда, измама, отвлечане и др.) и **цел – експлоатация**. Това са съставните елементи на престъплението трафик на хора в международното, европейското и българското законодателства

Трябва ли да има пресичане на международна граница, за да е налице трафик на хора?

Дефиницията се отнася както за вътрешен, така и за външен трафик. Прехвърлянето през граница е само една форма на действие. Набирането, укриването, транспортирането и приемането на хора могат да се осъществят в държавата на пребиваване или дори в населеното място на жертвата. Трафикът означава въвлечане на лицето в експлоатация и поддържане на тази ситуация.

Какви форми на трафик съществуват?

Познати са много форми на трафик според формите на експлоатация - трудова експлоатация, сексуална експлоатация, престъпни дейности, джебчийство, просяк, трафик за отнемане на органи, продажба на бебета, принудително подчинение, принудителен брак и др.

Какво е значението на съгласието на лицето?

Съгласието на лицето за извършване на определени действия, например сезонна работа или проституция, не е съгласие за експлоатация. Никои не е съгласен да бъде експлоатиран. Съгласието на лице, станало жертва на трафик, е получено чрез измама, манипулация, заплаха, употреба на сила, контрол, заблуда, злоупотреба с уязвимост и зависимост и други средства или действия. Ето защо то не се взима предвид.

Каква е разликата между сексуална експлоатация и проституция?

Дори и да са започнали да проституират по своя воля, жертвите на трафик са загубили свободата си да взимат решения за живота си или работата в проституцията. Те са контролирани от трафиканта, нямат свобода на движение, подложени са на робски условия на труд и не получават изработените от тях средства. Жертвите на трафик не могат да преустановят тази дейност и търпят насилие при неподчинение.

Каква е разликата между трафик на хора и трудова експлоатация?

Когато има трафик, трудовата експлоатация е съчетана с изолация, контрол, злоупотреба с уязвимо положение, насилие, загуба на лична свобода и свобода на придвижване.

Каква е разликата между трафик на хора и трафик на мигранти (каналджийство)?

Трафикът на хора включва експлоатация на жени, деца и мъже чрез принудителен труд, сексуална експлоатация и др. Каналджийството от своя страна е

предоставяне на услуга – най-често транспортиране или снабдяване с фалшиви документи на лица, които доброволно търсят незаконен достъп до чужда страна. Когато достигнат желаната дестинация, нелегалните мигранти са свободни. Често трафикът на мигранти може да прерасне в трафик на хора.

Защо е необходим подход, основан на защита на правата на пострадалото лице, в случаите на трафик на хора?

Трафикът на хора е престъпление с висока степен на обществена опасност и често е свързан с други форми на организирана престъпност. По-важно,

трафикът на хора съставлява тежко нарушение на правата на човека. Жертвите са възприемани като стока, като инструмент за принудителен труд или сексуална експлоатация. Злоупотребата с тях нарушава драстично тяхното човешко достойнство и води до тежки травми. Ето защо в случаите на трафик най-добрият интерес на жертвите е водещ фактор пред целите на институциите, които ги подкрепят, или на наказателното преследване. Всички правоохранителни мерки или действия по закрила се ограничават или отлагат във времето, ако има данни, че ще доведат до риск за сигурността и здравето на жертвите (и/или на близките им) или до повторното им травмиране.

КАКВА Е ЗАКОНОДАТЕЛНАТА РАМКА ЗА ТРАФИКА НА ХОРА В БЪЛГАРИЯ?

Кое е приложимото международно законодателство в България по отношение на трафика?

България е страна по Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност и Протокола от Палермо от 2000 г., а така също и по Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора. Като член на ЕС, законодателството на ЕС е задължително за България. Директива 2011/36/ЕС за борба с трафика на хора и Директива 2012/29/ЕС за правата на жертвите на престъпления предвиждат специфични права и защита за жертвите на трафик на хора, включително при участието им в наказателния процес.

Кои закони в България се отнасят до трафика на хора?

В България трафикът на хора

е криминализиран (Наказателен кодекс, Глава II „Престъпления срещу личността“, Раздел IX „Трафик на хора“, чл. 159а – чл. 159г). Криминализирано е и използването на услуги от жертви на трафик (чл. 159в НК). Законът за борба с трафика на хора определя задълженията на всички институции, които противодействат на трафика на хора, създава съответните органи и регламентира дейностите по превенция и мерките за закрила на жертвите. Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик е подзаконен нормативен акт за координиране на действията на всички институции, НПО и международни организации в помощ на пострадалите.

Криминализирана ли е проституцията в България?

Проституцията в България

не е изрично криминализирана. Забранено е организирането ѝ (сводничество, публични домове, въвлечане и склоняване и др.). По силата на разпоредба от 1975 г.,

която предвижда наказания за получаването на „нетрудови доходи по непозволен или неморален начин“, проституиращите често са санкционирани.

КАКВИ СА ПРАВТА НА ЖЕРТВИТЕ НА ТРАФИК?

Кои са общите права за жертвите на трафик?

Жертвите на трафик имат права като всички останали пострадали от престъпления:

- Закрила и подкрепа
- Информация за правата им и за мерките за закрила
- Достъп до правна помощ
- Защита на личната неприкосновеност
- Защита на физическата неприкосновеност
- Право на обезщетение

Защо са необходими специални права за жертвите на трафик?

Жертвите на трафик имат специални права поради спецификите на престъплението, голямата му обществена опасност, тежките форми на нарушаване правата на човека и високия риск за обществената сигурност. Специалните права имат за цел да защитят жертвите и да повишат ефективността на наказателното преследване, като улеснят участието им в него.

Кои са специалните права за жертвите на трафик и как ги подпомагат?

- Забрана за задържане на жертвите на трафик от властите, след като бъдат идентифицирани и забрана за наказателно преследване на жертви на трафик за проституция или други незаконни дейности, които са били принудени да извършват докато са били в трафик (чл. 16а НК)

Жертвите на трафик, особено с цел сексуална експлоатация, са били подложени на тежко насилие и унижителни практики, за да се пречупи волята им и да се подчинят. Били са принудени да извършват незаконни дейности, за да избегнат насилие и да запазят живота си. По тази причина те не носят наказателна отговорност. Задържането им от властите и наказателното им преследване би означавало, че с тях се отнасят като с извършители, а не като с жертви.

- Право на период за възстановяване и размисъл от 30 дни

Периодът на възстановяване и размисъл има за цел да позволи на жертвите да започнат да се възстановяват от преживените страдания и да вземат информирано решение за евентуално участие в наказателното производство. През това време те имат право на подслон, психо-социална и правна помощ.

- Право на жертвите да не сътрудничат на правоохранителните органи.

Оценка на риска показва дали съществува опасност, жертвата да участва като свидетел или ищец. Ако има реален риск за жертвата или нейните близки или ако жертвата не се чувства достатъчно стабилна да понесе дългите и сложни процедури, тя има право да откаже да сътрудничи на властите за наказателно преследване на извършителите (извън задължението да свидетелства по чл. 120 НПК).

Защо присъждането и получаването на обезщетение/компенсация е особено важно за жертвите на трафик?

- Обезщетението/компенсацията е възможност за **възстановяване**. Тя е форма на правосъдие и обществено признание за нанесените материални и нематериални вреди. Финансовата компенсация дава шанс на жертвите да се реинтегрират и да променят бъдещето си.

- Обезщетението/компенсацията

е вид **наказание**. Тя лишава трафикантите от печалбата от престъпната дейност и я предоставя на жертвите.

- Обезщетението/компенсацията е **превенция**. От гледна точка на жертвите, тя намалява риска от повторентрафик. От гледна точка на извършителите, трафикът престава да бъде ниско-рискова и високо-печеливша дейност.

КАКВИ СА ПЪТИЩАТА ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБЕЗЩЕТЕНИЕ И/ИЛИ КОМПЕНСАЦИЯ ОТ ЖЕРТВИ НА ТРАФИК В БЪЛГАРИЯ?

1. Обезщетение директно от трафиканта

Обезщетение, присъдено в наказателния процес

Жертвите на трафик (или техните наследници) могат да предявят **граждански иск в наказателния процес** за обезщетение на претърпените вреди. Ако пострадалото лице е непълнолетно или поради физически или психически недостатъци не може да защити своите интереси, прокурорът може да предяви граждански иск в негова полза.

Пострадалите лица могат да искат и обезпечение на гражданския иск в рамките на наказателния процес.

Обезщетението за имуществени (например медицински разходи, адвокатска помощ) или неимуществени (болка, страдание) вреди се определя от съда по справедливост.

Предимството на предявяване на граждански иск в наказателното производство е процесуална икономия и икономия на разноски. Жертвите на трафик водят един процес, а не два (наказателен – за престъплението трафик на хора и граждански за

присъждане на обезщетение). Така жертвите спестяват време, неприятни емоции, разходи за адвокат, усилия за събиране на доказателства, тъй като се възползват от доказателствата, събрани в наказателния процес. Гражданският иск в наказателния процес е освободен от държавна такса.

Недостатъците са свързани с тежестта на доказване, защото в наказателния процес вината на обвиняемия се доказва от обвинителя (прокурора и пострадалото лице, конституирано като граждански ищец), докато в гражданския процес доказателствената тежест е обърната – трафикантът трябва да доказва, че няма вина за претърпените вреди.

Гражданският иск не се разглежда или може да бъде отхвърлен, ако:

- наказателното производство се прекрати
- съдът постанови оправдателна присъда
- съдът установи, че вредите не са причинени от деянието на подсъдимия

Обезщетение, присъдено в граждански процес

Ако наказателният съд не разгледа гражданския иск в наказателния процес или го отхвърли, жертвите на трафик могат да подадат иск за обезщетение за претърпени имуществени и немуществени вреди пред гражданския съд. Гражданският съд обаче е обвързан с решението на наказателния съд по отношение на следните елементи:

- Извършено ли е деянието;
- Деянието престъпление ли е; и
- Деецът виновен ли е.

Гражданският иск за обезщетение на претърпени вреди, подаден отделно пред гражданския съд, също е освободен от държавна такса, ако наказателният процес е приключил с осъдителна присъда.

Независимо как е присъдено обезщетението – в рамките на наказателния процес или в отделен граждански процес, често то изобщо не се получава от жертвите, тъй като на практика трафикантите не притежават имущество на свое име и изпълнението не може да се насочи към тяхно имущество.

Един от способите за избягване на това е адвокатът на пострадалото лице да поиска от съда да осъди трафиканта на полагаане на труд (вместо ефективно изтърпяване на присъда лишаване от свобода, например), като на пострадалото лице се превежда част от трудовото възнаграждение на трафиканта.

Правна помощ

Жертвите на трафик на хора имат нужда от правно представителство, за да заведат иск за обезщетение. Те имат право на безплатна правна помощ, ако не разполагат със средства, желаят да ползват адвокатска защита и интересите на правосъдието изискват това. Преценката се прави от органа, ръководещ процесуалните действия (прокуратурата за съдебната фаза на

наказателния процес и съда за съдебната фаза на процеса).

2. Финансова компенсация от държавата

Ако в рамките на наказателния или гражданския процес на жертвите на трафик не е присъдено обезщетение, те имат право на еднократна финансова компенсация от държавата. Финансовата компенсация обаче се предоставя само за претърпени **имуществени** вреди и е в размер до 10,000 лв.

Финансовата компенсация се предоставя след влизане в сила на осъдителна присъда или споразумение за престъплението, от които са настъпили вредите, както и ако наказателното производство е прекратено поради изтекла давност, амнистия или трансфер на наказателното производство, или е спряно поради неразкриване на извършителя. Молбата за финансова компенсация трябва да се подаде до една година от влизането в сила на присъдата или акта за прекратяване/спиране на наказателното производство.

Имуществените вреди, причинени от престъплението, които могат да бъдат обхванати от финансовата компенсация, са например разходи за лечение, съдебни разноски, пропуснати доходи, пропуснати средства за издръжка и други.

Молбата за финансова компенсация се подава до Националния съвет за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления към Министерството на правосъдието директно или чрез областния управител или организацията за подкрепа на пострадали от престъпления.

Ако престъплението, от което са настъпили имуществените вреди, е извършено в друга държава-членка на Европейския съюз, жертвите на трафик могат да подадат молба за финансова компенсация до компетентния орган на съответната държава-членка чрез Националния съвет. Информация за компетентните органи и формуляр за обезщетение може да се намери на адрес:

https://e-justice.europa.eu/content_compensation_to_crime_victims-448-bg.do?init=true.

Как се изчисляват имуществените и неимуществените вреди, причинени от трафик?

Не съществуват единни процедури за изчисляване на обезщетенията за имуществени и неимуществени вреди. Съдиите и прокурорите взимат предвид различни фактори при изчисляване размера на присъждащите обезщетения.

Фактори при изчисляване размера на обезщетения за неимуществени вреди:

- Медицински документи във връзка с последствията от физически или психологически наранявания;
- Експертни доклади за психологическото състояние на пострадалите лица;
- Експертни доклади за рисковете, свързани с продължителното упражняване на проституция;
- Продължителност на експлоатацията;
- Възраст на пострадалото лице;
- Употреба на насилие или заплахи, ограничаване на свободата, други отежняващи обстоятелства;
- Принцип на забрана за неоснователно обогатяване чрез обезщетение за неимуществени вреди
- Произход на жертвата и обстоятелства на експлоатацията;
- Вид експлоатация.

Фактори при изчисляване размера на обезщетения за имуществени вреди:

- Изчисляване на неизплатени възнаграждения въз основа на минималната работна заплата или колективни споразумения в съответния икономически сектор;
- Срок на заетост (брой работни дни, брой часове на ден, годишен отпуск);
- Пропуснати доходи;
- Имуществени вреди;
- Разходи за медицинско, психологическо или психиатрично лечение на жертвата, ако такова е било необходимо;
- Разходи за трудова терапия на

жертвата, ако такава е била необходима;

- Съдебни разноски и други разходи, свързани с участието на жертвата в наказателния процес.

В гържавите, в които проституцията е легализирана, на жертвите могат да се възстановят изработените в сексуална експлоатация средства, които се изчисляват на база на таксите за сексуалните услуги и времето, прекарано в трафик. В България тези средства се считат за „нетрудови доходи, придобити по непозволен или неморален начин“ и се отнемат от трафиканта в полза на гържавата.

Защо за жертвите на трафик в България е много трудно да получат компенсация?

Независимо от съществуващата правна рамка, жертвите на трафик рядко получават реална компенсация.

Ето някои от причините:

- Жертвите не получават навреме и по разбираем начин информация за това свое право
- Жертвите не получават правна помощ
- Жертвите не желаят да се ангажират с продължително производство и предпочитат да загърбят миналото
- Жертвите се страхуват от трафикантите
- Трафикантите не биват разкривани
- Средствата, придобити от експлоатация в проституцията, се считат за незаконни
- Присъдените обезщетения не се изплащат поради формална липса на средства у трафиканта

Реалното получаване на компенсация/обезщетение, в този смисъл и реалното правосъдие за жертвите на трафик, е истинско предизвикателство за юристите, които работят в тяхна подкрепа.

Какви са добрите практики и примери за преодоляване на тези пречки?

- Обезпечаване на гражданския иск чрез възбрана на недвижим имот, запор на движими вещи или вземания или спиране на МПС от движение
- Финансови разследвания за установяване имуществото на трафикантите
- Отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество
- Специализиран фонд за изплащане на обезщетения на жертви

на трафик от държавата при невъзможност обезщетението да се изплати от трафиканта.

За повече информация:

animusassociation.org
antitrafficking.government.bg
compensation.bg
e-justice.europa.eu
justiceatlast.eu
lastradainternational.org
nbpp.government.bg

ФОНДАЦИЯ „АСОЦИАЦИЯ АНИМУС“ е неправителствена организация, която предоставя услуги за директна подкрепа на жертви на насилие, включително и на жертви на трафик на хора. Организацията управлява Националната телефонна линия за пострадали от насилие, генощен Кризисен център, който функционира като ТРАНЗИТЕН ЦЕНТЪР ЗА ЖЕРТВИ НА ТРАФИК, както и разнообразни психотерапевтични, социални и правни услуги. „Асоциация Анимус“ е сред учредителите на международната асоциация „Ла Страда“ (La Strada International) – европейска мрежа от независими неправителствени организации, които работят в сферата на превенцията на трафика на хора и подкрепата на жертвите.

Брошурата се издава по проект „ПРАВОСЪДИЕ ЗА ВСЕКИ – ЕВРОПЕЙСКА ИНИЦИАТИВА ЗА КОМПЕНСАЦИЯ НА ЖЕРТВИ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ“, финансиран от Европейския съюз. Неговата цел е да подобри достъпа до компенсации за жертви на трафик на хора и свързани престъпления. Консорциумът по проекта се координира от Ла Страда Интернешънъл и включва партньори от България (фондация „Асоциация Анимус“), Република Чехия (Ла Страда), Испания (SICAR и „Есперанца“), Германия (КОК), Австрия (LEFO), Нидерландия (FairWork), Ирландия (MRCI), Румъния (Adpare), Македония (Отворена порта/Ла Страда), Сърбия (ASTRA).

Тази публикация е съфинансирана от Европейския съюз. Съдържанието ѝ е изцяло отговорност на „Асоциация Анимус“ и не отразява непременно на позицията на ЕС.